

Ռաֆֆի

Դավիթ Բեկ

2 - Գ

Բակից լսելի եղավ շների հաչելու խառնածայն աղաղակը, որպես թե նրանք մեկի վրա հարձակված լինեին: Պատավ Քեթևանի երկու որդիները, Փրիդոնը և Նիկոն, մահակները առնելով, դուրս վազեցին տեսնելու, թե ինչ է պատահել: Աղմուկը ավելի խռովյալ կերպարանք ստացավ: Մեկի սպառնալից հայիտյանքները խառնվում էին շների կատաղի հաչելու հետ: Կանայքը նույնպես վազեցին դեպի դուրս, բայց հասնելով սենյակի շենքին, նրանք սարսափելով հետ-հետ քաշվեցան և սաստիկ ճիչ քարձրացրին: Այդ միջոցին դռնից հայիտյանքներով ներս պրծավ մի վիթխարի մարդ, որ երկու ձեռքով պինդ բռնել էր մի ահագին գամփոռի ականջներից և իր հասակի երկայնությամբ վեր էր քարձրացել: Շան երեսը դարձրած էր դեպի իր ախտյանը, նա լայն բերանը բաց արած, սպիտակ ժանիքները ցույց էր տալիս, մոնչում էր, հեծկլտում էր և գորեղ թաթերով ճանկոտում էր վիթխարիի կուրծքը, բայց դարձյալ չէր կարողանում իր գլուխը ու ականջները ազատել նրա ձեռքից:

Այսուհետև կխելոքանաս,— ասում էր վիթխարին,— էլ Բայինդուրի վրա չես հարձակվի, երբ քո ականջներից լավ կքաշեն:

Վիթխարիի վարմունքը, որ սկզբում սարսափ ազդեց տանեցիների վրա, այժմ շարժում էր բոլորի ծիծաղը, որոնք շրջապատելով նրան, խնդրում էին, որ բաց թողնե շանը և նրա պատիժը բավական համարե: Վիթխարին սաստիկ ուժով շարտեց գազանին մի քանի քայլ հեռու, որը մնաց հատակի վրա անշարժ: Հետո

մի առանձին վեհությամբ կանգնելով նրա դիակի մոտ, խոսեց.

Ահա այդպես, անպիտան, այսուհետև կսովորես, թե ինչպես պետք է վարվել Բայինդուր իշխանի հետ: Պարսից շահնշահը նրան «բաթման-ղիճ» Բայինդուր էր կոչում, իսկ դու, անպիտան, ո՞ւմ հետ ես խաղ խաղում...

Այդ իրավ է, որ պարսից շահնշահը Բայինդուր իշխանի անպարտելի ուժի համար նրան բաթման-ղիճ տիտղոս էր տվել, որ նշանակում է՝ մի բաթմանի ծանրությամբ թուր կրող: Բայց ողորմելի շանը ինչո՞վ էր հետաքրքիր, թե նա պարսից թագավորից ինչ տիտղոս էր կրում:

Նկատելով, որ շունը ոչինչ չէ պատասխանում, թողեց նրան հատակի վրա, և մոտենալով Բեկին, ինքն իրան ասում էր.

Ինչպես տերն է, այնպես էլ իր շներն են. քաղաքավարություն ասած բանի հոտն անգամ չեն առել:

Դավիթ բեկին վաղուց հայտնի լինելով իշխանի տարապայման բնավորությունը, ոչ միայն չնեղացավ այդ խոսքերից, այլ սկսեց ժպտալ նրա վիրավորանքի վրա, որ պատճառել էին անքաղաքավարի շները:

Դու բավական պատժեցիր անպիտանին, իշխան,— ասաց Բեկը, հրավիրելով նրան նստել,— այսուհետև կհասկանա, թե ինչպես պետք է վարվել բաթման-ղիճի հետ:

Մոտենալով Բեկին, իշխանը նկատեց Աղասուն, որ գարնացած նայում էր իր շուրջը կատարվող կոմեդիայի վրա:

Դա ո՞րտեղից լույս ընկավ,— հարցրեց նա, իր խոշոր աչքերը լայն բացելով և ուղիղ մտիկ տալով Աղասու երեսին:— Երևի, թոկից փախած մեկը կլինի, անպատճառ թոկից փախած, թե չէ, մի բարի պտուղ այս կողմերը չի գա:

Մեր երկրիցն է, իշխան,— պատասխանեց Բեկը, զգուշացնելով, որ Աղասու հետ ևս մի անկարգություն չսարքե:

Մատներս կկտրեն, եթե թուկից փախած չլինի:

Ոչ, մի քաջ և լավ տղա է:

Այսինքն՝ Հիսուս Քրիստոսի փափուճները գողացողներից... Աչքերից երևում է: Այդպես չէ՞:— Վերջին հարցով դարձավ նա դեպի Աղասին:

Վիթխարիի նկատողությունները այն աստիճան վիրավորվեցին Աղասուն, որ չնայելով պարսից թագավորը նրան բաթման-ղլիճ էր կոչում, ինքը պատրաստ էր իր խենջարը խրել նրա կուրծքը և ցույց տալ, թե իր հետ էլ այդ տեսակ հանաքներ անել չի կարելի: Բայց տեսնելով, որ Բեկը հարգանքով է վերաբերվում դեպի այդ մարդը, զսպեց իր բարկությունը և հանգիստ մնաց:

Վիթխարին բարձրացավ, նստեց Բեկի մոտ, թախտի վրա: Տանեցիք այդ ժամանակ զբաղված էին ուշաթափ եղած շնովը. մեկը սառն ջուր էր ածում նրա վրա, մյուսը ականջից էր քաշում, երրորդը պոչիցը, մի խոսքով, ինչ որ գիտեին, ամեն բժշկական հնարներ գործ էին դնում, որ նրան ուշի բերեն: Վերջապես, ջարդված գազանը վերկացավ, և հարբած մարդու նման, օրորվելով, գլուխը տատանելով, կամաց-կամաց հեռացավ սենյակից, իր մտքում անիծելով պարսից թագավորի բաթման-ղլիճին, որ այնպես խիստ վարվեցավ իր հետ:

Բայց պարսից թագավորի բաթման-ղլիճը ուշադրություն չդարձրեց նրա վրա. նրա ուշադրությունը այժմ գրավում էին խարույկի վրա եփ եկող կաթսաները և շամփուրների վրա խորովվող փասիանները:

Գրողը տանն քեզ, Քեթևան,— դարձավ նա դեպի պառավը,— ի՞նչ խաբար է այս գիշեր, հարսանի՞ք ունես, ի՞նչ է:

Չե՞ս տեսնում, որ մեր տերը այս գիշեր հյուր ունի, էլ ինչո՞ւ ես հարցնում, պատասխանեց պառավը անփույթ կերպով և շարունակեց իր գործը:

Տեսնո՞ւմ եմ, քավթառ, տեսնում եմ... ձեր տերը հյուր ունի... ասաց նա խոպոտ ձայնով:— Հենց ես այստեղ եկած ժամանակ քո աչքերը քոռանում են:

Պատավր ոչինչ չպատասխանեց, մտածելով, որ շատ հեռու կտաներ նրա հետ վիճելը, մանավանդ նա նկատում էր, որ իշխանը, որի հանաքներին ամենքը սովոր էին, այժմ փոքր-ինչ խնամ պետք է լիներ:

Ո՞րտեղ էիր,— հարցրեց նրանից Բեկը, կամենալով սկսել մի լուրջ խոսակցությունը:

Բայց իշխանը, փոխանակ նրան պատասխանելու, դարձավ դեպի պատավի մանկահասակ հարսերից մեկը, և իր մոտ կանչելու ասաց.

Մոտ ե՛կ, Դարո, մոտ ե՛կ,— դու էլ ինչ-որ փոխվել ես, խոզի գավակ, չես էլ մտածում բարևել Բայինդուրի հետ:

Դարոն կարմրելով, դողդողալով, մոտեցավ: Վիթխարին բռնելով նրա ձեռքից, այնպես սաստիկ հույս տվեց, որ խեղճ կինը ողորմելի ձայնով ճչաց և փոքր էր մնում, որ սիրտը թուլանար:

Դու քո ուժը հենց կանանց մատների վրա ես փորձում, իշխան,— ասաց նրան Բեկը հեզմական ժպիտով:

Այդ ինձ ուրախություն է պատճառում, Բեկ, մեծ ուրախություն,— պատասխանեց իշխանը ծիծաղելով:

Որպես կատվին ուրախություն է պատճառում մկան ծվծվոցը, նրան կեղեքելուց առաջ:— Այդպես չէ՞:

Ուղիղ այդպես, իմ խելացի տղաս, լավ հասկացար, աստված է վկա, լավ հասկացար: Իզուր չէ, որ վրաց թագավորը քեզ նման իմաստունին իր վեզիր է շինել: Խելքդ ծով է, ինչ ասել կուզե, ամեն բան հասկանում ես:

Բեկը ժպտաց և ոչինչ չպատասխանեց: Պատավ Բեթևանի աղջիկները, Սոփիոն և Փեփելոն, այդ միջոցին դողդողալով, թախտի վրա պատրաստում էին ընթրիքի սեղանը, վախենալով, մի գուցե Դարոյի հետ պատահածը իրանց էլ պատահի: Բայց նրանց բախտից վիթխարին այդ ժամանակ դարձավ դեպի երկու աղջիկների եղբայրներից մեկը Նիկոն, հրամայելով.

Էյ, քեզ եմ ասում, Նիկո, գնա գինու մի նոր կարաս բաց արա, այն կարմրիցը, հասկանո՞ւմ ես:

Անցյալ օրվա բաց արած կարասը դեռ կես չէ եղել, տեր իմ,— պատասխանեց Նիկոն տեղից շարժվելով. այն էլ կարմիր է, նույնքան կարմիր, ինչպես նոսն հատիկը:

Քեզ ինչ որ ասում եմ, այն լսիր, իշի գլուխ, դատողություն անել պետք չէ,— գոչեց վիթխարին բարկանալով:— Հիմա այնքան հյուրեր կգան, եթե քո մայր Քեթևանը իր գլուխն էլ ուտացնե, չէ կարող կշտացնել նրանց:

Նիկոն առանց այլևս հակառակելու, վեր առեց բահը, իր եղբայր Փրիդոնի հետ գնացին կարմիր գինու մի նոր կարաս բաց անելու: Նրանց քույր Նինոն, եղևնի վառած տաշեղը ձեռքին բռնած, լուսավորում էր նրանց ճանապարհը: Գինու կարասները, թվով ավելի քան հարյուր, թաղած էին Բեկի տանը կից պարտեզում, գետնի մեջ: Երկու եղբայրները անցան դեպի պարտեզի այն կողմը, որտեղ թաղված էին կարմիր գինու կարասները: Նիկոն սկսեց բահով փորել գետինը, իսկ նրա եղբայրը ճանկերով հետ էր քաշում հողը: Շուտով երևաց կարասի խուփը, որը վեր առնելով, Կախեթի ազնիվ ընպելիի անուշահոտությունը հիացնելու չափ հրապուրեց նրանց: Երկու եղբայրները, նախքան գինին դեպի տուն կրելը, լեցրին ահագին փայտյա գավաթը, յուրաքանչյուրը մի-մի գավաթ խմեցին, չնոռացան մի գավաթ ևս իրանց քույր Նինոյին տալ իր ծարավը հագեցնելու համար: Հետո ոչխարի տիկերը լեցնելով, կարասի բերանը կրկին ծածկեցին հողով, և վեր առած գինին տարան տուն:

Վիթխարին փորձի համար պահանջեց, որ նոր բաց արած գինուց տան իրան. երբ բավական լայնածավալ բաղիան դատարկեց նա, մի առանձին հաճությամբ ասաց.

Այդ ես հասկանո՞ւմ եմ, դրուստ Հիսուս Քրիստոսի սուրբ հաղորդության գինին է:— Ոնց չէ, իշի գլուխ, դարձավ նա դեպի Նիկոն,— դու ուզում էիր քացախով լեցնել մեր փորը: Այս գինով ես էլ շնորհակալ կլինեմ, աստված էլ:

Ի՞նչ եղան այդ անպիտանները այսքան ժամանակ ուշացան,— խոսեց նա ինքն իրան,— ես նրանց ջրաղացի մոտ թողեցի, ո՞րտեղ կորան, դեռ չեն երևում:

Բեկին լավ հայտնի լինելով, թե ինչ հյուրերի է սպասում վիթխարին, ամեննին շհարցրեց, ովքեր պետք է լինեն եկողները. միայն նա ավելի գոհ կլիներ, թե այս գիշեր իրան հանգիստ թողնեիր իր մտքերի հետ զբաղվելու համար:

Բայց պառավ Բեթևանը, չհամբերելով, հարցրեց:

Ո՞վքեր պիտի գան:

Գրողները, որ հոգիդ տանեն, քավթառ,— պատասխանեց նա ծիծաղելով:—
Համբերություն ունեցիր, հիմա կտեսնես սոված գայլերի նման ներս կթափվեն:

Բայց ինքը վիթխարին, չկարողանալով համբերել, վեր կացավ, որ տեսնե, թե ինչու ուշացան հյուրերը: Բեկը մտածելով, որ նոր անկարգություններ կարող են պատահել, հրամայեց ծառաներին, որ շներին կապեն:

Պետք չէ,— ասաց նա,— «շունը շան մի չի ուտի»... և դուրս եկավ սենյակից:

Վիթխարիի հեռանալուց հետո Աղասին հարցրեց Բեկից:

Այդ մարդը գի՞ժ է, ի՞նչ է:

Ո՛չ, նա մի չափազանց բարի և անկեղծ մարդ է,— ասաց նրան Բեկը:

Բայինդուր իշխանը, պարսից թագավորից «բաթման-ղլիճ» տիտղոսը կրող հսկան, բնիկ սյունեցի էր, ազգով հայ: Նա քառասուննևհինգ տարեկան հազիվ կլիներ: Բայց թափառական կյանքը մի կողմից, որ նա վարել էր երբեմն պարսից, երբեմն տաճկաց ծառայության մեջ, իսկ աղմկալի և արկածներով լի կյանքի դառնությունները մյուս կողմից, պատել էին նրա գլուխը վաղահաս ալիքներով, որ բուրբովին չէին համապատասխանում նրա ուրախ, մշտագվարթ դեմքին, որը տակավին պահպանել էր իր երիտասարդական թարմությունը: Դեռ Վրաստան չեկած, Բայինդուր իշխանը որպես գորապետ, ծառայում էր Ատրպատականի պարսից փոխարքայի մոտ և շատ սիրված ու հարգված էր նրանից: Բայց նրա

սիրային հարաբերությունները փոխարքայի հարեմական կնիկներից մեկի հետ առիթ տվեցին նրան թողնել Թավրիզը և հեռանալ դեպի Վրաստան: Այստեղ գտավ նա Դավիթ բեկից պաշտպանություն և նրա ձեռնավությամբ հաջողվեց վրաց ծառայության մեջ մտնել:

Առհասարակ ամեն դարերի ընթացքում, երբ հայոց քաջերից մեկը կամ հունաց, կամ պարսից, կամ արաբացոց, կամ վրաց ծառայության մեջ հաջողություն է գտել, հռչակ և նշանակություն է ստացել, բարձր աստիճանների է հասել, այնուհետև փոքր առ փոքր խմբվել են նրա շուրջը ուրիշ շատ հայեր, որոնք իրանց ազգակցի մոտ որևիցե պաշտոն գտնելու փափագով դիմել են նրան և մնացել նրա մոտ: Այսպես էլ Դավիթ բեկի հռչակվելը հրապուրեց դեպի Վրաստան հայոց երիտասարդներից շատերին: Ամեն կողմից հայ փախստականներ, անաշողակներ, բախտախնդիրներ, գալով նրա մոտ, սիրալիր ընդունելություն էին գտնում և նրա օգնությամբ ծառայության մեջ էին մտնում: Բեկը մեծ հավատ ուներ հայերի քաջության, խելքի և հավատարմության վրա, այս մտքով աշխատում էր, որքան կարելի է, իրան շրջապատել իր համազգիներով:

Այսպիսիների թիվը քսանից ավելի կլինեք, որոնցից մեկն էր Բայինդուր իշխանը: Բեկի դուռը ամեն ժամանակ բաց էր նրանց առջև և նրա սեղանը բոլորի համար հասարակաց էր դարձել: Դրանով պետք է բացատրել Բայինդուր իշխանի ընտանիությունը, որով այնպես տիրաբար էր վարվում Բեկի գինու կարասների հետ:

Հիմա դու կտեսնես այստեղի նշանավոր հայ տղամարդերից մի քանիսին,—
ասաց Բեկը՝ դառնալով դեպի Աղասին,— նրանցից ոմանք մեր աշխարհիցն են:

Աղասին անհամբերությամբ սպասում էր Բայինդուր իշխանի վերադարձին, որ գնաց հյուրերին դիմավորելու: Քեթևանը տհաճությամբ մրթմրթում էր. հյուրերի այցելությունները ոչ որին այնքան նեղություն չէին պատճառում, որպես նրան: Պառավ տանտիկինը ստիպված էր մինչև առավոտ անքուն մնալ, որին խիստ կարոտ էին նրա հոգնած և մաշված անդամները: Իսկ այս գիշեր նրա տհաճությանը չափ չկար, երբ Բեկը հրամայեց կերակուրների թիվը ավելացնել: